

Nypon, välkänt bär men ny på åkrarna

Nyponodling är en relativt ny gröda inom svensk bärödling. Nyponbusken är väl lämpad för odling i södra Sverige och kan odlas på de flesta jordar. Sortmaterialet är ursprungligen insamlat från vildväxande sydsvenska nyponbuskar. De skördade nyponen processas till puré och ingår i Ekströms Extra Prima Nyponsoppa.

Sortprovning med tolv nyponsorter pågår sedan våren 1998 på Torslunda försöksstation och är resultatet från urvalet av de första korsningarna på SLU Balsgård. Ett liknande försök, med dessa nya korsningar, är planterat i Grödbby, nära Sölvesborg.

Sammanlagt 110 hektar nypon planterades 1993 på Öland, i Blekinge och Skåne samt Västergötland. Efter årets skördesäsong kan konstateras att det öländska klimatet och jordmånen är väl lämpad för nyponodling. Av kontraktsodlingarna har de högsta skördarna, tre ton per hektar, uppmätts på Öland.

NYPON – *Rosa dumalis* & *Rosa rubiginosa*

Nypon har sedan urminnes tider varit en vildväxande kulturväxt i Europa och Asien. Bären har handplockats och använts i kosten för att tillföra vitaminer och mineraler. Nypon är rika på antocyaner och då speciellt C-vitamin, 800-1 200mg/100g. Konsumtionen av nyponsoppa i Sverige är idag 22 miljoner liter, vilket motsvarar 3 000 ha nypon.

Forskning och utveckling

Växtförädlingen av nya nyponbuskar på SLU Balsgård går ut på att få fram kvalitetsnypon, höga skördar och resistens mot skadedjur och sjukdomar. Buskarna skall även kunna skördas med maskin.

I ännu en omgång nyponkorsningar selekteras nya lovande sorter ut under 1998-2000. Dessa kommer att planteras i sortförsök år 2001 och framåt i tiden.

Försöksodling – sortprovning och bevattning

I ett försök med tre nyponsorter på Torslunda jämförs också droppbevattning med ingen bevattning, vad gäller tillväxt och skörd. På försöksstationen pågår dessutom provodling av ett antal nya korsningar. Försöksodlingarna har planterats på en plastlist för att minska konkurrensen från ogräs och minimera vattenavdunstningen under de första etableringsåren.

Plantavståndet för nypon varierar mellan sorterna från 1,0 till 1,3 meter. Busken växer mycket snabbt och 3-5 år efter plantering kan skörden påbörjas. Idag skördas buskarna med en finsk tröska, Joonas 1500.

Det är viktigt att beskära nyponbuskarna och forma dem i tid för att de ska passa skördemaskinen.

Gödsling

Gödsling är viktig under de tre första åren, medan buskarna etablerar sig. Stallgödsel är att föredra och kan tillföras och nedmyllas strax före plantering.

Nyponbusken har ett rotsystem som är mycket välförgrenat. Efter 3-5 år täcker det hela arealen. Läckaget av näringsämnen blir därför minimalt. När buskarna är vuxna sår man gräs mellan raderna. Härigenom ökar framkomligheten i odlingen och näringsläckaget minskar ytterligare.

Ogräsbekämpning och beskärning

När buskarna är tre år gamla eller äldre kan kor släppas in i nyponodlingen på sommaren. De betar av gräs och ogräs mycket effektivt, utan att skada nyponbuskarna. Detta kan upprepas vid behov. Korna skall dock ej beta för lång tid vid varje tillfälle, eftersom risk finns att de äter på buskarna när gräset tar slut.

Formning och beskärning av buskarna är viktig, för att de skall anpassas till skördemaskinen. Vid föryngring och beskärning kan grenmassan utgöra råvara till biobränsle. Detta gäller även de torkade fröna som innehåller mycket olja.

Nyplanterade nyponbuskar är känsliga för rådjur och harars betning. En uppvuxen nyponodling däremot, är hela året en uppskattad viltrefug. Alla vil-lebråd hittar här både skydd och mat utan att nyponbuskarna skadas. Nypon är en flerårig kultur och livslängden för en odling är 15 till 30 år.

Kontraktsodling på Öland

Nyponodling är en relativt ny gröda inom svensk bärödling. Procordia Food AB odlar i dag 110 ha fördelat på Öland, Blekinge, Skåne och Västergötland. Företaget är ensamma om att odla nypon på kontrakt hos svenska bönder.

Nyponodlingarna började planteras 1993. På Öland finns idag 20 hektar fördelade på nio odlare. Två nyponsorter, *Rosa dumalis* och *Rosa rubiginosa* är huvudsorter i odlingarna. Under etableringsåren har en del problem uppstått. Problem som lösts efterhand. Nypon är en känslig gröda och skötseln är ytterst viktig för ett lyckat skörderesultat.

Efter årets skördesäsong kan konstateras att det öländska klimatet och jordmånen är väl lämpat för nyponodling. Av kontraktsodlingarna har de högsta skördarna, 3 ton/ha, uppnåtts på Öland. Det öländska klimatet med riklig sol och vind hjälper till att torka upp bladverket, vilket ger friskare buskar. Bärsättningen är också bäst på Öland.

Framtiden

Vår förhoppning är att genom försöken på Torslunda försöksstation få fram nya förbättrade sorter och ökad kunskap om nyponbuskarnas krav på bevattning. Genom kontinuerlig uppföljning av odlingsteknik och sortegenskaper hoppas vi kunna öka kunskapen och intresset för nyponodling på Öland och i sydsverige. Det är av stort intresse att få igång en inhemsk nyponodling eftersom produkter av nypon, främst soppa, sedan länge är väl förankrade i det svenska köket.

TACK

Detta projekt ingår i ett samarbetsprojekt om nya industrigrödor mellan Regionsförbundet och Länsstyrelsen i Kalmar län, det lokala näringslivet, Högskolan i Kalmar samt Torslunda försöksstation och Balsgård, SLU.

Projektet delfinansieras med medel från EU:s regionala utvecklingsfond.